

- I. POJEM, PREDMET A SUBJEKTY ÚSTAVNÉHO PRÁVA
- II. PRAMENE ÚSTAVNÉHO PRÁVA A ÚSTAVNOPRÁVNE VZŤAHY

Lit.: Somorová a Paluš – Štátne právo SR (II. vydanie)

Štátne právo a ústavné právo sú synonymá:

- pojem ústavné právo je typické pre anglosaskú oblasť, románsky okruh, Slovensko, hlavne v súčasnej dobe
- štátne právo je typické pre Nemecko, Rakúsko a bývale Československo

Ústavné právo je verejným právom, platí tu nadradenosť a podradenosť, subjekty nevstupujú do právnych vzťahov len na základe vlastnej vôle, veľa kogentných právnych noriem, taxatívne výpočty atď.

POJEM A PREDMET:

Ústavné právo je súhrn ústavnoprávnych noriem, ako aj fakultatívne podústavných právnych noriem, kt. upravujú základnú organizáciu štátu, spôsob tvorby št. orgánov a vzájomné vzťahy medzi nimi, ako aj spôsob členenia štátu, a vzťah org. verejnej moci a subjektov, kt. nie sú nositeľmi verejnej moci.

Ústavné právo upravuje:

1. forma štátu, forma vlády
2. vzťah nositeľov verejnej moci a iných subjektov, kt. nie sú nositeľom verejnej moci
3. oblasť základných práv a slobôd
4. štátny režim

Pojem verejnej moci je široký (čo je subjekt štátneho práva), bohužiaľ je v našom p.p. vymedzený nedostatočne – štát, územná a záujmová samospráva, občan (aj cudzinci a apoliti – teda fyzické aj právnické osoby); napr. čl. 20 – def. vlastnícke právo.

Ústavné právo v subjektívnom zmysle je štátom zaručené subjektívne právo; napr. volebné právo – právo voliča voliť je SP, vyplýva z OP.

Zodpovednosť:

- a) subjektívnom zmysle – nutnosťou je zavinenie (psychický postoj ku konaniu, kt. je protiprávne):
 - a. úmyselné
 - i. priamy úmysel
 - ii. nepriamy úmysel
 - b. nedbanlivostné
 - i. vedomá nedbanlivosť
 - ii. nevedomá nedbanlivosť
- b) objektívnom zmysle – nevyžaduje zavinenie, subjekt sa môže vyviniť
- c) **zodpovednosť za výsledok** – nevyžaduje zavinenie, subjekt sa ale nemôže vyviniť

- je špecifikum ústavného práva; nie je však precízne právne upravená; prelína sa s právno-politickou rovinou (napr. odvolanie ministra)

Zákon č. 357/2004, O ochrane verejného záujmu – stanovuje zodpovednosť za porušenie tohto ústavného zákona – má prvky objektívnej zodpovednosti.

Sankcie: disciplinárne (zrážky zo zmdzy), žaloba z vlastizrady na Ústavný súd, odvolanie člena vlády atď.

PRAMENE ÚSTAVNÉHO PRÁVA:

Suma právnych noriem a predpisov je totožná, s tým rozdielom, že suma právnych predpisov, kt. nemajú normatívny charakter budú prečnievať – napr. v právnom texte môže byť preambula, kt. nemá normatívny charakter a preto, vyčnieva.

- právny predpis = nositeľ právnych noriem

Prameňmi ústavného práva sú:

1. *Ústava SR a ústavné zákony* (jednoznačne a vždy)
2. *podústavné predpisy*, ale len vtedy ak upravujú predmet ústavného práva; napr. Zák. o št. občianstve, volebné zákony, azylové zákony a pod.
3. aj *podzákoné právne predpisy*:
 - a. buď v prípade ak je odvodeným právnym predpisom k zákonu, kt. je prameňom ústavného práva;
 - b. ale sú to aj prvotné podzákoné právne predpisy (VZN), málokedy
4. *rozhodnutia ústavného súdu* – buď v roli negatívneho zákonodarcu alebo aj podľa čl. 128 Ústavy SR, v podobe výkladu ústavných zákonov a Ústavy SR
5. *rozhodnutia prezidenta o vyhlásení referenda a ďalšie* (okrem udelenia amnestie a milosti)
6. *medzinárodné zmluvy* – SR momentálne používa monistickú koncepciu (sú vkomponované do ústavy ako ústavné zákony) – sú nadzákone a zároveň podústavné = medzi zákonom a ústavným zákonom
7. *samotné referendum* (obligatórne, o vstupe do štátneho zväzku s iným štátom)

III. ZÁKLADNÉ PRÁVA A SLOBODY

Ťažko definovateľné – sú to veľmi významné subjektívne práva podľa Knappa. Terminológia sa tiež často líši: občianske slobody, základné práva, ľudské práva – dôležitý je ale obsah.

Základné práva majú prirodzenoprávny charakter, teda dajú sa nachádzať aj bez toho, aby boli vymedzené v normách →

V histórii práva sa vyskytujú dve základné koncepcie:

1. **prirodzenoprávna** – dualistická koncepcia, kt. vychádza z toho, že popri práve tvorenou ľuďmi, existuje aj právo človeku dané nie z jeho vôle (samo vyvinuté)
2. **pozitivistická** – právo, kt. si človek vytvorí vlastnou vôľou, monistická koncepcia, kt. vychádza z toho, že právo je len to, čo človek vyhlási za právo
 - je tu potrebný predpoklad, že človek je natoľko rozumný, že prijíma také objektívne právo, kt. rešpektuje práva a slobody
 - nevýhoda je, že aj právo môže viesť k bezpráviu
 - predpokladom k existencii bola koncepcia **formálnoprávneho štátu**, kt. svoju právnosť odvádza od toho, že v danom štáte je platný právny poriadok, kt. sa aj dodržiava – avšak existencia právneho poriadku neznamena, že budú rešpektované práva a slobody

Materiálnoprávny štát – najmä po druhej svetovej vojne, po trpkých skúsenostiach s formálnoprávnym štátom; jeho koncepcia vychádza z toho, že existujú také práva a slobody, kt. sú nezcudiviteľné a neodnateľné, vlastné každej ľudskej bytosti – ak by ich štát poprel, nemohol by sa nazývať právnym štátom → typická koncepcia pre vyspelé štáty.

- ústavodarca vychádza z prirodzeného práva, zákonodarca z pozitívneho práva

→ *summum ius, summa iniuria* – „vrchol práva, vrchol bezprávia“ – najväčšie bezprávie má právny základ – starodávny výrok, kt. znamená zlomyselný výklad práva, kt. vedie k nerešpektovaniu práv a slobôd (napr. vojnoví zločinci konali v medziach platného práva)

IV. PRÁVNÁ ÚPRAVA ZÁKLADNÝCH PRÁV A SLOBÔD V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Materiálna koncepcia sa začala výraznejšie presadzovať po r. 1989, komplexnejšej úpravy sa dočkala v **Listine základných práv a slobôd** ako ústavným zákonom č. 23/1991. Táto listina bola recepčná norma do právneho poriadku SR, upravená je v Ústave SR v druhej hlave.

Takto sa v SR rozlišujú 2 základné dokumenty:

1. Listina základných práv a slobôd
2. **Ústava SR**
 - majú takmer identický text (LZPS a druhá hlava ÚSR) – právna úprava toho istého predmetu → takto vznikol nežiadúci stav
 - LZPS a ÚSR upravujú dve rovnaké problematiky, a sú tam nejaké rozdiely; pričom 2x to isté nemôže byť upravené právne, vononcom nie, ak dokonca ešte rozdielne – napr. čl. 8 LZPS a čl. 17 ÚSR
 - Ústavný súd SR ohľadom tohto mal sťažnosti – použil výkladové pravidlo *lex posterior derogat legi priori* a len zbytočne odialil problém

Ďalším prameňom v SR sú medzinárodné zmluvy – Dohovor o ochrane základných práv a slobôd (SR je dokonca signatárom), Charta základných práv Európskej únie (zatiaľ nie je záväzná, kvôli fiasku Lisabonskej zmluvy).

Základným prameňom pre ľudské práva a slobody v SR je jednoznačne Ústava SR, konkrétne **druhá hlava ústavy** (čl. 12 až 54), kt. má 8 oddielov; 1. – 7. oddiel, tam sú samotné základné práva, 8. oddiel obsahuje spoločné ustanovenia.

Členenie základných ľudských práv:

- 1) práva kde je subjektom každý a práva pre určité skupiny (najmä pre niektoré oblasti života – cudzinec, zároveň občan)
 - pojem „každý“ je rôznorodý, podľa obsahu sú to fyzické aj právnické osoby, ale napr. právo na život je pre každého, no nie pre právnické osoby, tiež právo vlastníť majetok – to je tak isto pre každého, aj pre právnické osoby
- 2) práva, kt. sa aplikujú priamo z ústavy a práva pre kt. je potrebný zákon

Niektoré práva sú zakotvené formou **legislatívneho maxima**:

1. nedajú sa rozšíriť z hľadiska predmetnej úpravy
2. nedá sa rozšíriť okruh subjektov týchto práv
3. aplikujú sa priamo z ústavy
 - napr. každý má právo na život

Privilegovaná ochrana práv – prost. súdnych orgánov, značí, že právo bolo porušené, ale okrem všeobecných súdov sa nimi zaoberá aj ústavný súd (len subsidiárne – podporne, teda len ak o tom nerozhoduje všeobecný súd); tiež sa dá obrátiť na Európsky súd pre ľudské práva (6 mesiacov od vyčerpania posledného možného prostriedku), napr. pri *denegatio iustitiae*.

Ekonomický podklad pre ľudské práva je tiež dôležitý – niektoré si zakladajú nároky na štátny rozpočet – napr. ak sa široko zabezpečia sociálne práva, uberie ostatným právo vlastníť atď.

OSOBNÉ A POLITICKÉ PRÁVA

Základné ustanovenia ľudských práv sa nachádzajú v článkoch:

- **12** – upravená rovnosť; ľudia sú si rovní v dôstojnosti a právach, tiež sa vyjadruje základný char. – prirodzenoprávny
- **13** – možnosť obmedzenia základných práv, môžu byť obmedzené len zákonom, povinnosti možno ukladať len zákonom, medzinárodnou zmluvou alebo nariadení vlády v medziach ústavy
- **14** – spôsobilosť na práva, spôsobilosť nadobúdať práva a povinnosti – ústava nerozlišuje spôsobilosť na PP a PÚ
 - o prvýkrát sa vyskytuje už v Magna Carta Libertatum, náš predobraz je v §16 ABGB; teda pôvodne je subjektom každý, dnes teda aj právnická osoba (narodenie-smrť, vznik-zánik)
- **15** – právo na život, každý má naň právo – subjektom práva budú fyzické osoby
 - o ľud. život je hodný ochrany pred narodením, čiže subjektom je už *nasciturus* – to je to sporné, ale tento čl. je prepísaný z listiny a z jej komentára vyplýva, že *nascitura* nestavia do osoby spôsobilej na PP, ale do postavenia ľudskej bytosti → napr. tehotné ženy si vyžadujú zvýšenú ochranu a pod.
 - o ohľadom toho existuje aj rozhodovacia činnosť EŠLP, on ho vyjadril nie ako subjekt pre ľudské práva, ale zároveň vyslovil, že jed. štáty si môžu upraviť legislatívu, tak aby zabránili umelému ukončeniu tehotenstva
 - o ods. 2 a 3 – tu je výslovne je vyjadrené, že nikto nemôže byť pozbavený života (v zmysle ods. 4 – vylučuje sa pri ochrození života, krajnej núdzi a pod.) a trest smrti je zakázaný (tu už je výslovne vyjadrené)
- **16** – nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia – chráni telesnú integritu človeka (ods. 1), napr. neoprávnený odber krvi; a zákaz mučenia (ods. 2)
- **17** – ochrana osobnej slobody, kt. sa zaručuje – výnimkou je napr. ak niekto naplní skutkovú podstatu trestného činu, tu tiež stanovuje lehoty, počas kt. je možné obmedziť osobnú slobodu
- **18** – zákaz nutených a služieb – sporné je ustanovenie ods. 1, teda, že nútené práce nevzťahujú na menšie obecné služby na základe zákona
- **19** – právo na ochranu dobrej povesti, mena a dôstojnosti, ochrana rodinného života a súkromia (súkromie ako osobný život)
- **20** – vlastnícke právo – deklaruje rovnaký zákonný obsah vlastníckeho práva (na základe min. režimu – vtedy boli viaceré formy vlastníctva); no aj tak budú niektoré formy vlastníctva chránené viac napr. prost. trestného zákona
 - o je tu odkaz na čl. 4, kt. upravuje tzv. vyhradny regál, kt. patrí štátu (napr. nerastné suroviny výhradne patria štátu – štát dá banské povolenie, napr. urán) – ods. 4 čl. 20 upravuje nútené vyvlastnenie
- **21** – chráni nedotknuteľnosť obydli, s výnimkou príkazu sudcu alebo podozrenia na ochrozenie života alebo zdravia

- **22** – listové tajomstvo prepravovaných správ, telegramov a obdobných zariadení; existuje však forma zákonnej cenzúry - napr. listy z väzenia, nevhodný obsah a pod.
- **23** – pobyt a pohyb – občanovi SR nemôže byť nikdy zakázané vstúpiť na územie SR, cudzinca možno vyhostiť a pod.
- **24** – sloboda myslenia, názoru, náboženstva
 - o odkaz na čl. 43 – sloboda ved.bádania
- **25** – obrana SR, je povinnosťou a vecou cti; povinná voj. služba neexistuje, branná povinnosť áno a zaistými účelmi môžu byť do armády povolané aj ženy
- **26 a 27** – politické práva: sloboda prejavu, právo na informácie, petičné právo (prirodzenoprávny charakter)
 - o **všeobecné petičné právo**, treba odlišovať od kvalifikovaných petícií – každý sa môže obracať na orgány verejnej moci, petíciu môže podať každý, aj osoba pod 18 rokov, aj turista, podať ju môže každý úplne sám – tu treba zas od nej odlišovať **stážnosť**, tá je vo veciach súkromného záujmu
 - o petíciou nemožno ňou zasiahnuť do rozhodovania súdu; to aj ďalšie atributy pravuje zák. č. 85/1990, Zák. o petičnom práve – je tu bližšie upravené pet. právo, 30 dní lehota na vybavenie petície, to môže sa to však predĺžiť, ale ak ju daný orgán nevybaví, mal by o tom informovať svoj nadriadený orgán – petície nemajú právne následky a je tu veľká miera uváženia
 - o **osobitne kvalifikované petície** – tu sú osobitné podmienky, kt. ak sa splnia, nastane zamýšľaný právny následok (napr. petícia o referende)
- **28** – právo zhromažďovať sa, každý ho má, podmienky upravý zákon
 - o zhromažďovacie právo (Zák. č. 84/1990) – nepodlieha kumulovaciemu konaniu, ale stanovujú sa určité povinnosti pre zvolávateľa (napr. oznámiť zhromaždenie 5 dní až 6 mesiacov pred zhromaždením orgánu samosprávy), tiež sa stanovuje sankcia 5000 Sk (vždy) a to ak nebude zhr. prebiehať podľa plánu – ak to niekto nahlási alebotak uváži dosadený pozorovateľ samosprávy (napr. pre zlé označenie); definuje sa čo zhromaždenie nie je (napr. valné zhromaždenie spoločnosti vo vnútorných priestoroch)
 - o zakázané sú ozbrojené zhromaždenia (výnimky tvoria poľovníci, ozbrojené sily a ctitelia športovej streľby) a zhr. porušujúce ľudské práva
- **29** – právo združovať sa – v spolkoch, združeníach, v pol. stranách (je to právo založiť, stať sa členom právnickej osoby)
 - o občianske združenia upravuje zák. č. 83/1990 – združenie je právnická osoba, kt. vzniká na registračnom princípe, nadobudne právnu subjektivitu registráciou (do min. vnútra); členmi sú fyz. aj práv. osoby
 - o vznik znamená jej založenie, prijatie dokumnetu, kt. upravuje práva a povinnosti členov (je to zmluva – stanovy) – tie prijme prípravný výbor, kt. má najmenej 3 členov, z kt. aspoň jeden musí mať 18 rokov, ten komunikuje s min. vnútra, neskôr už ako štatutárny orgán (napr.konateľ)
 - o ak ministerstvo prijíma návrh bez vád (správny poplatok, členovia, stanovy a pod.), nastane správne konanie za účelom registrácie; ak by mal vady musia sa napraviť (napr. združenie nesmie podnikáť a pod.)

- ak splní to všetko, bude zapísaný do registra občianskych združení, ak by boli odmietnutí, mohli by sa obrátiť na najvyšší súd SR
 - zákon obsahuje aj opatrenie proti nečinnosti – združenie vznikne automaticky 40 dní od podania žiadosti – ak by však bolo nedemokratické, zruší ho ministerstvo vnútra rozpustením; rozpustiť sa môže aj dobrovoľne
 - tu treba aplikovať čl. 52 ods.3 – „občan“ = každý človek bez ohľadu na občianstvo
- **30** – je venovaný subjektívnemu právu byť volený, každý má právo zúčastňovať sa na správe vecí verejných a do územnej samosprávy môže byť volený hockto, kto má trvalé bydlisko v danej obci alebo VÚC
 - **31** – slobodná súťaž politických strán je zaručená
 - **32** – právo na odpor voči každému, kto narušoval demokratický poriadok

HOSPODÁRSKE, SOCIÁLNE A KULTÚRNE PRÁVA

Sú upravené v piatom oddieli 2. hlavy, možno sem zahrnúť aj právo kultúrneho dedičstva (6. oddiel, čl. 44 – 45) – to hlavne preto, že má rovnakú podstatu, zmysel, zakotvenie v ústave aj ochranu.

Tieto práva majú odlišný charakter od práv osobných a politických. Tiež sú subjektívne práva fyzických osôb, aj vrátane nárokovej časti – ale označujeme ich výlučne *status positivus*, hlavne preto je dôležitá otázka ich dodržovania – nachádza sa tu úloha štátu pozitívne konať, inak sú tieto práva nerealizovateľné (preto sú tu pochybnosti – miera ich naplnenia závisí od zákona, z ústavy sa nedajú priamo realizovať – v tomto prípade je ústava deklarácia).

Nachádzajú sa vo sférach vzdelania, sociálnej a ekonomickej štruktúry a ekológie. Majú často **programový charakter** a deklarujú funkcie štátu – liberálny, demokratický a sociálny štát. Ich naplnenie závisí od vyspelosti, hlavne ekonomickej, štátu.

- prvý krát formulované v ústave Sovietskeho zväzu z r. 1936 – je to veľmi mladá skupina práv, príznačné hlavne pre Nemecko po 2. svetovej vojne alebo socialistické štáty.

Výnimky z pravidla, že tieto práva sa neuplatňujú z ústavy:

- a. **odborová sloboda** (čl. 37) – má viac-menej formu legislatívneho maxima, zákon nemôže obmedziť vznik a zánik, iba činnosť – napr. v záujme demokracie a pod.
 - i. právo na štraj – toto je sporné, nie je totiž dosť dobre upravené a zákon umožňuje toto právo obmedziť a často súdy zakázali štrajky v dôsledku ich politického charakteru
- b. **sloboda vedeckého bádania a umenia** (čl. 43) – má dve stránky:
 - i. *forum internum* – má formu absolútneho práva, nikomu nemožno ovplyvňovať myslenie
 - ii. *forum externum* – napr. rozširovanie explicitného materiálu (výplod umenia) môže byť zakázaný

- typické **sociálne práva** sú v čl. 38 až 41, ich realizácia je zákonmi zabezpečená – ochrana tehotných žien, mladistvých, postihnutých; zákon im napr. prideluje osobitné podmienky v práci
- treba rozlišovať **hmotné zabezpečenie** z čl. 38 ods. 1 a **pomoc v núdzi**, na ňu má občan v rôznych situáciach nárok, môže to byť rôzna pomoc, aj jednorázová
- čl. 41 – zakotvuje **starostlivosť o deti** (rodičia majú právo na výchovu ↔ deti právo na starostlivosť)
- dôležité je tiež právo na bezplatnú zdravotnú starostlivosť
- právo na vzdelanie – je bezplatné a základných a stredných školách, v rámci možnosti spoločnosti, aj na vysokých školách (ústave sa spolplatnenie neprieči)
- čl. 44 a 45 – **ochrana životného prostredia** – každý má právo zdravé životné prostredie (právo fyz.osôb), nikto nemôže poškodzovať svojou činnosťou prostredie nad mieru zákonov (povinnosť fyz. osôb)
 - o zákon poskytuje aj ochranu niektorým druhom rastlín a zvierat
 - o toto právo má znaky práv tretej generácie

Väčšina práv sa vzťahuje na všetkých, ale niektoré len na občanov (hmotné zabezpečenie).

MENŠINOVÉ PRÁVA

Majú pomerne stručné vyjadrenie. V celom ústavnom vývoji mali tieto práva osobitnú kapitolu, aj teraz majú celý štvrtý oddiel. K celému poňatiu treba brať aj prvú hlavu a prvý oddiel druhej hlavy.

Ústavná ochrana týchto práv sa opiera o dva princípy:

1. **princíp rovnosti a nediskriminácie** – to platí bez ohľadu na menšinu, národ
 2. **priznanie menšinám špecifické práva** (pozitívna diskriminácia) – vymedzenie špecifického postavenia niektorých menšín
 - treba medzi týmito princípmi nájsť rovnováhu
- každý má úplne slobodnú voľbu národnosti, od ničoho to nezávisí
 - všetky národy sú si rovné, to nepotrebuje žiadnu ďalšiu zákonnú úpravu – platí zákaz diskriminácie
 - sú založené na individuálnom základe

PRÁVO NA SÚDNU A INÚ OCHRANU

Je upravené v siedmom oddieli 2. hlavy v čl. 46 až 50. Je to vlastne určitý system inštitucionálnej a normatívnej právnej ochrany, obsahuje jednak všeobecné hmotnoprávne princípy a jednak tradičné procesné princípy súdnictva.

- čl. **46** – základné ustanovenie, je tu upravené právo domáhať sa svojho práva stanoveným spôsobom na nezávislom a nestrannom súde a v prípadoch stanovených zákonom, na inom orgáne SR
 - o je tu aj právo na náhradu škody spôsobenej súdmi
- právo na právnu pomoc v konaní pred súdmi a inými orgánmi
- právo na zabezpečenie procesných štandardov, bez zbytočných prieťahov (právo vyjadriť sa ku všetkým skutočnostiam)

- právo každého na rovnosť účastníkov konania, odoprieť výpoveď (ak by sám sebe spôsobil nebezpečenstvo tr. činu, alebo osobe blízkej – čl. 54)
- právo na zákonného sudcu – vyžaduje jasné kritéria, kt. a aký sudca bude spor prejednávať, aby sa zabránilo manipulácií
- právo obvineného na čas pre prípravu obhajoby, napr. pri objasnení nových skut.
- čl. 50 – zákaz reeroaktivity, *ne bis idem* a ďalšie